

LMM-nieuws

Landelijk Meetnet effecten Mestbeleid

Juli 2013

In dit nummer o.a.

- 2 Interview met Frank en Mieke van Hoek
- 4 Bedrijfs grootte en het aantal monsterpunten
- 5 Derogatie, bedrijfsstructuur en gewasopbrengsten
- 6 Interview met veldwerker Armath Domburg
- 7 Inzet vijfde actieprogramma Nitraatrichtlijn
- 7 Internationale conferentie LuWQ2013
- 8 Operationeel en Kort nieuws

LMM-nieuws is een uitgave van het RIVM en LEI Wageningen UR. De nieuwsbrief verschijnt drie keer per jaar en is bedoeld voor ondernemers uit de agrarische sector die deelnemen aan het Landelijk Meetnet effecten Mestbeleid.

Het is zomer, maar voor het LMM geen komkommertijd. Vandaar dat we u weer kunnen verblijden met een nieuwsbrief op de deurmat. In deze editie vertelt een LMM-deelnemer over zijn bedrijf en wat hij daarnaast nog allemaal doet. Leggen we uit waarom het aantal monsterpunten op een bedrijf onafhankelijk is van de bedrijfsgrootte. En starten we een artikelenserie over de derogatie. Daarnaast vertelt een veldwerker over zijn achtergronden en werkzaamheden en blikken we terug op een internationale conferentie. En nog veel meer.

We wensen u weer veel leesplezier en mocht u willen reageren, aarzel niet.

Wilt u reageren?
Mail naar Imm@rivm.nl.
U hoort van ons, wij horen ook graag van u.

Interview met Frank en Mieke van Hoek, Heesch

‘Ik regel en onderhandel graag’

Frank en Mieke van Hoek hebben in het Noord-Brabantse Heesch een bedrijf met akkerbouw, varkens en rosékalveren. Ze wonen op een mooie locatie aan de rand van het dorp. Binnen enkele jaren zal, in het kader van de Ruimte voor ruimte regeling, een bouwkevel worden ontwikkeld. De varkens en de kalveren verdwijnen dan, de akkerbouw blijft.

‘Eigen baas toch mooier’

De boerderij stond voorheen, net als veel boerderijen, in de bebouwde kom. Eind zestiger jaren werden die locaties door de gemeente opgekocht voor woningbouw. De bedrijven werden naar de rand van het dorp verplaatst. Frank: ‘Mijn vader had toen een bedrijf met 20 melkkoeien, 40 fokzeugen en 15 hectare grond. Ik was niet van plan boer te worden. Ik heb een opleiding elektrotechniek gevolgd. Tijdens mijn stage dacht ik dat eigen baas zijn toch mooier is. Na mijn opleiding kwam ik thuis op de boerderij’.

In de tachtiger jaren kwamen de vleesstieren op het bedrijf en meer fokzeugen. In de negentiger jaren verdween het melkvee. Frank: ‘We hadden toen 120 fokzeugen en 250 vleesstieren. Op de 15 hectare grond verbouwden we snijmaïs. Omstreeks 1995 hebben we het bedrijf uitgebreid naar 300 fokzeugen en heb ik het bedrijf van mijn vader overgenomen’.

De brandweer als aanloop naar de huidige situatie

‘Inmiddels was ik vrijwilliger bij de brandweer geworden. Al snel werd ik instructeur voor jonge brandweerlieden en nu ben ik ook postcommandant. Door de cafébrand in Volendam gingen gemeenten meer naar de brandveiligheid kijken. Ik ben toen als free-lancer voor twee dagen per week bij de gemeente Bernheze - waar Heesch nu deel van uitmaakt – dit werk gaan doen. Later kon ik fulltime in dienst komen bij de afdeling brandpreventie. Toen stond

ik voor de keuze: gaan we de zeugen uitbreiden of het werk bij de gemeente? Ik heb voor het laatste gekozen.'

Samen met anderen naar wederzijds voordeel

De vleesstieren zijn inmiddels vervangen door rosékalveren. Die worden op voergeld gehouden voor iemand die nuchtere kalveren koopt en die tot 100 kg gewicht zelf afmest. Daarna komen ze als startkalveren op het bedrijf van Frank en Mieke van Hoek. Voor de fokzeugen kwamen ruim 400 vleesvarkens in de plaats. Die worden op voergeld gehouden voor een zeughouder die onvoldoende ruimte heeft om zijn biggen allemaal zelf af te mesten. Door met ons samen te werken, kan hij het aantal contacten verminderen. Frank: 'Zo probeer ik altijd met anderen naar wederzijds voordeel te komen. Dat is een vorm van ondernemerschap die ik niet graag wil missen en die ik ook voor de gemeente toepas. Ik regel en onderhandel graag.'

Op de grond wordt nu tarwe, snijmaïs en korrelmais verbouwd. Een deel wordt geruild met een akkerbouwer voor de aardappelteelt. 'Ik gebruik zelf de mest van de vleeskalveren. De afzet van de varkensmest is een zaak van de voergeldgever'.

'Je ziet in het gebied steeds meer een tweedeling ontstaan. Of het zijn grote bedrijven met 250 melkkoeien of 700 à 800 fokzeugen in het Landbouw Ontwikkelings gebied, of het zijn bedrijven zoals dat van ons: klein met andere activiteiten erbij. Wat er tussenin zat, is vrijwel weg'.

De toekomst van het bedrijf

Een jaar of acht geleden kreeg Van Hoek de vraag of hij mee wilde doen aan het Bedrijven-Informatienet van het LEI. Dat is gebeurd. Bedrijfsvergelijking vindt hij moeilijk omdat zijn bedrijf niet voldoende past bij andere bedrijven. Later is hij mee gaan doen aan het Landelijk Meetnet effecten Mestbeleid. Naar de uitkomsten kijkt hij niet zoveel. 'Maar ik lees veel; ook de LMM-nieuwsbrief.'

De ammoniakwetgeving is heel bepalend. Vanwege huisvestingseisen waaraan het bedrijf moet voldoen, is besloten gebruik te maken van de gedoogregeling en van de Ruimte voor Ruimte regeling. Binnen enkele jaren zullen de varkens en de kalveren verdwijnen en zal een bouwkael worden ontwikkeld. 'Maar ik blijf hier wel akkerbouwer, dus ook ondernemer.'

Bedrijfs grootte en het aantal monsterpunten

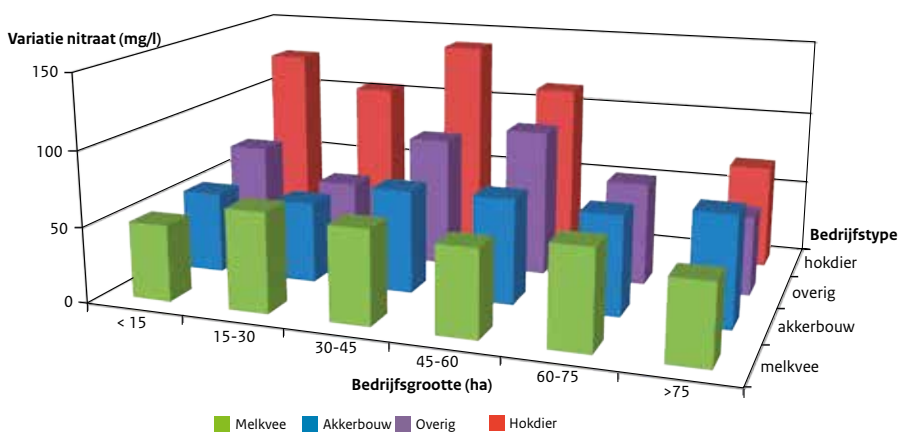
Bij de grondwaterbemonstering op LMM-bedrijven worden 16 puntmonsters genomen, verspreid over het bedrijf. Dit aantal punten is onafhankelijk van de grootte van het bedrijf. Kunnen we op kleinere bedrijven niet volstaan met minder monsterpunten?

Voor ieder LMM-bedrijf berekenen we de gemiddelde nitraatconcentratie. De nauwkeurigheid van dit bedrijfs-gemiddelde neemt toe als dit gebaseerd is op een groter aantal puntmonsters. De nauwkeurigheid van het gemiddelde neemt daarentegen af als de nitraatconcentratie tussen de punten meer varieert. Alleen als kleine bedrijven minder variatie in de nitraatconcentratie hebben dan grote bedrijven kunnen we met een kleiner aantal monsterpunten dezelfde mate van nauwkeurigheid het bedrijfs-gemiddelde berekenen als op grote bedrijven.

Is het inderdaad zo dat op kleine bedrijven de nitraatconcentratie tussen de monsterpunten minder varieert?

Een maat voor de variatie is de standaardafwijking op een bedrijf. Uit een analyse van LMM-bedrijven in de Zandregio (2006-2011) blijkt dat kleinere bedrijven niet minder variatie vertonen dan grote bedrijven. Dit geldt voor alle bedrijfstypen, zie Figuur 1. Hieruit kunnen we concluderen dat we op kleine bedrijven niet met minder monsterpunten toe kunnen.

In Figuur 1 valt het op dat hokdierbedrijven meer variatie laten zien dan andere bedrijfstypen. Dit komt doordat deze bedrijven gemiddeld een hogere nitraatconcentratie hebben dan de andere bedrijfstypen. De hoogte van de nitraatconcentratie blijkt de belangrijkste invloed op de variatie tussen monsterpunten binnen een bedrijf. Hoe hoger de gemiddelde nitraatconcentratie op een bedrijf, des te groter de variatie tussen de punten op dat bedrijf.

Figuur 1: Gemiddelde variatie (standaardafwijking) in de nitraatconcentratie tussen monsterpunten op een bedrijf, voor de verschillende bedrijfstype en bedrijfs-grootte categorieën in de Zandregio (2006-2011).

Derogatie, bedrijfsstructuur en gewasopbrengsten

Dit artikel is het eerste in een serie over de Derogatie-rapportage. Ieder jaar moet Nederland een rapportage opleveren over de landbouwpraktijk en de waterkwaliteit op bedrijven met derogatie. De eerste rapportage werd in 2008 opgeleverd, de vijfde kwam in 2012. Een goed moment om in een serie artikelen stil te staan bij de ontwikkelingen op derogatiebedrijven die invloed hebben op de kwaliteit van het grond- en oppervlaktewater.

Derogatie sinds 2006

De Europese Nitraatrichtlijn verplicht lidstaten om het gebruik van dierlijke mest te beperken tot 170 kg stikstof per hectare. Landbouwbedrijven in Nederland met ten minste 70% grasland mogen onder bepaalde voorwaarden van deze norm afwijken en 250 kg per hectare gebruiken (derogatie). Nederland is verplicht om op 300 bedrijven met derogatie de bedrijfsvoering en waterkwaliteit te meten en deze resultaten jaarlijks aan de EU te rapporteren. De eerste derogatie werd verkregen in 2006, de huidige loopt tot eind 2013.

Bedrijfsstructuur van de derogatie-bedrijven in het LMM

Van de 300 derogatiebedrijven in het LMM ligt ruim de helft in de Zandregio, 20% in de Kleiregio, 20% in de Veenregio en 7% in de Lössregio. 85% van deze bedrijven is melkveebedrijf en 15% is van het type overig graslandbedrijf. Dat kunnen bedrijven met schapen zijn maar ook met bijvoorbeeld vleesvee. In Tabel 1 staan de gemiddelde gegevens van deze 300 bedrijven.

De ontwikkelingen tussen 2006 en 2010 zijn meer melk per bedrijf, per hectare en per koe. Het aandeel grasland blijft stabiel. Het aantal bedrijven waar de melkkoeien worden geweid, neemt langzaam af.

Opbrengsten van gras en mais

De gemiddelde drogestof opbrengsten per ha van gras en mais fluctueren wat tussen de jaren, maar er is tot nu toe geen sprake van een dalende trend. Dat geldt ook voor de opbrengsten, gemeten in kg fosfaat. De opbrengsten, gemeten in kg stikstof vertonen wel een dalende trend, zowel bij gras als bij mais. Dat komt door lagere stikstofgehalten in deze gewassen.

Tabel 1 Ontwikkeling van de gemiddelde bedrijfsomvang, de bedrijfsopzet en de melkproductie op graasdierbedrijven.

Karakteristieken	2006	2007	2008	2009	2010
Oppervlakte cultuurgrond totaal (ha)	49	50	51	52	53
Aandeel grasland (%)	83	83	82	82	83
Aandeel bedrijven met staldieren ¹ (%)	17	17	17	14	14
kg FPCM ² bedrijf (x 1000)	686	723	775	811	860
kg FPCM ² /melkkoe (x 1000)	8,4	8,4	8,4	8,5	8,7
kg FPCM ² /ha voedergras (x 1000)	14	14	15	15	16
Aandeel melkveebedrijven waar melkkoeien worden geweid (%)	89	88	86	83	79

Bron: Bedrijveninformatienet van LEI Wageningen UR

¹ Varkens, pluimvee of vleeskalveren

² FPCM = Fat and Protein Corrected Milk, dit is een vergelijkingsstandaard voor melk met verschillende vet- en eiwitgehalten (1 kg melk met 4,00% vet en 33% eiwit = 1 kg FPCM).

‘Fysiek zwaar soms dat veldwerk, maar heerlijk’

Interview met veldwerker Armath Domburg (36 jaar)

Voor het veldwerk in het LMM zet het RIVM verschillende mensen en bedrijven in. Zo is sinds 1 januari van dit jaar ook het eenmansbedrijf ‘Domburg Bodem en Water’ van Armath Domburg actief in het LMM. Armath: ‘Ik heb twee studies in Wageningen gedaan en tussendoor een aantal jaren rond gezworven. Zo ben ik een jaar in Australië geweest en ook in Europa heb ik op verschillende plaatsen tegen kost en inwoning in de landbouw gewerkt. Je kunt wel zeggen dat ik een beetje ‘zoekende’ was. Na mijn laatste studie ‘Tropisch landgebruik’ heb ik bij verschillende bedrijven gewerkt, onder andere de Plantenziektkundige Dienst, BLGG en IDDS. Meestal als uitzendkracht en vaak ook in een laboratorium. Uiteindelijk kwam ik er achter dat het buitenwerk mij toch het meeste trok. Mijn eerste kennismaking met het LMM was in 1997 toen ik via een uitzendbureau 4 maanden als boorder werkte. Sinds 2010 werk ik vrijwel uitsluitend voor het RIVM. Vooral binnen het LMM, maar ook voor enkele

andere bodem- en grondwatermeetnetten. En sinds kort via mijn eigen bedrijf. Ik heb door mijn studies een goede achtergrond en daarnaast ben ik flexibel en breed inzetbaar. Daarom hoop ik straks ook meer opdrachten binnen te kunnen halen. Het LMM-veldwerk betekent zelfstandig werken en dat vind ik leuk. En het contact met de boer, het buitenwerk, steeds ergens anders, dat is gewoon heerlijk. De lange dagen neem ik dan voor lief. Niet altijd even gemakkelijk hoor. Want mijn vriendin Wieke en ik hebben een dochtertje Kaia van 1 jaar. En te voet met alle boor- en monsternamemateriaal bij een aardappelbedrijf over die grote percelen van het ene monsterpunt naar het andere en met diepe boringen is het echt fysiek zwaar werk’. Heeft hij nooit overwogen om boer te worden? Armath: ‘Op de lagere school wilde ik al boer worden, net als mijn opa. Maar er komt heel veel bij kijken, dat hoor en zie ik dagelijks en je stapt er ook niet zomaar in. Je weet het echter maar nooit’.

Inzet vijfde actieprogramma Nitraatrichtlijn

De Staatssecretaris van Economische Zaken (Sharon Dijksma) heeft op 8 mei 2013, mede namens de Staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu (Wilma Mansveld), een brief* naar de Tweede Kamer gestuurd over de Nederlandse inzet voor het vijfde actieprogramma Nitraatrichtlijn. Momenteel onderhandelt Nederland met de Europese Commissie over de inhoud van dit programma. Het actieprogramma is bedoeld voor de periode 2014 – 2017. Nederland wil tevens proberen bij de EU een nieuwe derogatie te verkrijgen voor dezelfde periode. De ambitie met betrekking tot het actieprogramma is:

1. Verbetering van de kwaliteit van het grond- en oppervlaktewater in gebieden waar deze nog tekort schiet;
2. Door een hogere mineralenefficiëntie in de Nederlandse landbouw bereiken dat onze en toekomstige generaties steeds minder een beroep hoeven te doen op eindige voorraden schaarse grondstoffen. Dit komt ten goede aan de natuurkwaliteit en de luchtkwaliteit.

Bij het realiseren van deze ambitie worden boeren, toeleveranciers en afnemers aangesproken op hun ondernemerschap. De overheid wil rekening houden met specifieke bedrijfssituaties. Indien mogelijk wil het kabinet meer maatwerk leveren bij het formuleren en implementeren van maatregelen.

De door het LMM uitgebrachte vierjaarlijkse Nitraatrichtlijnrapportage en de jaarlijks uitgebrachte Derogatie rapportage geven inzicht in de effectiviteit van het gevoerde beleid. Daarmee vormen zij een belangrijke bron van informatie bij het formuleren van maatregelen voor het vijfde actieprogramma Nitraatrichtlijn.

* Ga voor de kamerbrief naar www.rijksoverheid.nl, klik op 'documenten en publicaties' en zoek op '5e actieprogramma' met de datum 8-5-2013.

Internationale conferentie over de effecten van landbouw op de waterkwaliteit

Ruim 160 onderzoekers, waterbeheerders en beleidsmakers uit 30 landen zijn in de week van 10 juni bij elkaar gekomen in Den Haag. Tijdens deze door het RIVM georganiseerde conferentie over landgebruik en waterkwaliteit (LuWQ2013) hebben de deelnemers gesproken over nieuwe ontwikkelingen om de effecten van landbouw op de waterkwaliteit te verminderen. Het dilemma is hoe de emissies uit de landbouw naar het milieu te verminderen, terwijl de vraag naar landbouwproducten de komende decennia alleen maar zal toenemen. Dit als gevolg van de groeiende wereldbevolking en toenemende welvaart. Gedurende de conferentie kwamen zeer veel relevante aspecten aan de orde. Interessant waren zeker de ervaringen opgedaan in Engeland, waar in bijna 80 stroomgebieden via een intensieve voorlichting en samenwerking tussen boeren, wetenschappers en de overheid, het milieubewustzijn is vergroot en de milieukwaliteit lijkt te verbeteren. Het samen zoeken naar kosteneffectieve oplossingen in combinatie met stimuleringsmaatregelen lijkt vruchten af te werpen.

Foto: Bijeenkomst van Engelse boeren om samen tot oplossingen te komen

Operationeel nieuws

Actuele monsternemingen

- Grondwater op 250 bedrijven in de Zandregio door het RIVM, TAUW en CSO;
- Sloopwater op 227 bedrijven in de Zand-, Klei- en Veenregio door CBD en NAK AGRO.

Toekomstige monsternemingen

- De voorbereidingen voor alle winterprogramma's zijn gestart. De winterprogramma's behelzen bodemvocht op lössgronden en grond-, drain- en sloopwater in de klei-, zand- en veengebieden;
- Alle deelnemers kunnen binnen enkele weken een brief verwachten waarin

gevraagd wordt hun bij ons bekend zijnde gegevens te controleren en eventueel te wijzigen of aan te vullen.

Engels: 'Agricultural practice and water quality on farms registered for derogation' met rapportnr. 680717035/2013.

Diverse rapportages

- De RIVM-briefrapportage met de resultaten van de bodemvochtbemonstering bij 50 bedrijven in de Lössregio wordt naar verwachting in augustus aan de deelnemers verzonden;
- Het rapport 'Landbouwpraktijk en waterkwaliteit op landbouwbedrijven aangemeld voor derogatie', rapportnummer 680717034/2013 is gereed en aan de Tweede Kamer aangeboden. Dit rapport zal naar verwachting in september beschikbaar komen via de LMM-website van het RIVM (www.rivm.nl/lmm);
- Dit Derogatiereportage verschijnt ook in het

Werving nieuwe deelnemers

Momenteel staat de werving van nieuwe deelnemers in het teken van de metingen in het najaar en de winter 2013/2014.

- In de Lössregio zijn alle deelnemers bekend;
- In de Kleiregio is een graasdierbedrijf voor het basismeetnet geworven;
- De wervingen die in de Klei- en Veenregio nog lopen zijn gericht op deelnemers voor het derogatiemeetnet.

Kort nieuws

Rapportages Basismeetnet LMM

Binnenkort komt het jaarrapport met de resultaten van 2009/2010 uit. De laatste die ook gedrukt wordt. In de toekomst zullen de jaarlijkse resultaten van het LMM wat betreft het Basismeetnet uitsluitend nog samengevat via het internet beschikbaar komen. Het rapport, zowel de digitale als de papieren versie, gaat dus verdwij-

nen. Tegelijk met de beperkte rapportage via internet zal het mogelijk worden om zelf zowel waterkwaliteitsgegevens als landbouwpraktijkgegevens op te vragen via de website van het RIVM en van het LEI. De jaarrapportages van het Derogatiemeetnet zullen wel in (digitale) rapportvorm verspreid worden.

Filtratie sloopwater

In het LMM wordt het sloopwater voor de analyse normaliter gefiltreerd. Dit maakt de vergelijkbaarheid met andere meetnetten van provincies en waterschappen soms lastig. Verschillen die door al dan niet te filteren kunnen ontstaan worden momenteel onderzocht. Afhankelijk van de uitkomsten van dit onderzoek gaan we het sloopwater in de toekomst mogelijk ook ongefiltreerd analyseren.

Colofon

Dit is een uitgave van:

Rijksinstituut voor Volksgezondheid
en Milieu
Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

LEI
WAGENINGEN UR

Redactie

Bernard van Elzaker
Marga Hoogeveen

Aan deze editie werkten mee

Co Daatselaar
Dico Fraters
Aart van den Ham

Niels Masselink

Astrid Vrijhoef
Monique Wolters

Fotografie

RIVM
LEI Wageningen UR

Opmerkingen en vragen

lmm@rivm.nl

Websites

www.rivm.nl/lmm
www.lmm.wur.nl